

UN SONET INEDIT AL LUI GEORGE TUTOVEANU ȘI O SCRISOARE INEDITĂ A LUI PERPESSICIUS

C. D. ZELETIN*

Key words: sonnet, George Tutoveanu, letter, Perpessicius, Barlad.

În anii 1956-1957, lucram la un volum de *Scrieri* ale lui George Tutoveanu (1872-1957), manuscris de circa 400 de pagini, care cuprindea poezia, proza, interviurile și inedite. Zece ani mai târziu, urma ca volumul, bogat în note și comentarii, să apară în Editura de Stat pentru Literatură și Artă (ESPLA), în viitoarea serie *Restitutio*. Din motive pe care nu le expun aici, cartea nu a mai apărut.

În capitolul *Inedite* se afla și următorul sonet, intitulat

Nopți de veghe

*Departa-nt-un castel de sihăstrie
Trăiește înc-un împărat nebun,
Pământu-ntreg îi este împărăție
Și basmu-i trist aș vrea să vi-l mai spun.*

*Î-i tânăr glasul, ochii nu-i apun
Privind în zări adânci, în veșnicie,
Dureri din alte vremuri nu-l răpun
Și-n suflet poartă viers de ciocârlie...*

*Acum, aducă razele de soare
Și zvonul sfânt de codri și izvoare
Și nu le mai împarte nimănui...*

*Ci către-amurguri tainice se-ndreaptă
Și-n nopți de veghe și de dor așteaptă
Să i le dea împărătesei lui.*

Împăratul nebun este, evident, o alegorie a poetului retras, în acei ani de asalt al comunismului, în sihăstria lui de la Bârlad, desfigurată astăzi de turma blocurilor puse cu furca, schimbând complet configurația Bulevardului Epureanu, una din splendorile edilitare ale capitalei de altădată a județului Tutova, bulevard care nu degeaba s-a numit, până în 1880, Belvedere. „Castelul”, adică locuința liniștită a poetului, ultima din Fundătura Bulevardului Epureanu, purtând numărul 41, a fost demolat fără nici o reticență culturală sau morală, și fără nici o milă de către buldozerele proletariului, prin anii 1958-1959, cu toate că o generoasă placă de marmură pe latura ei de miazăzi amintea că acolo se afla cel de al doilea sediu al societății artistice *Academia Bârlădeană*, primul fiind pe strada Vornicul Sturdza 9. Cel ce scrie aceste rânduri, s-a zbatut la București să determine plecarea din Capitală a unei porunci oficiale de sistare a dărâmării, fără însă nici un rezultat.

Sonetul *Nopți de veghe* se resimte mai puțin de clișeele lui G. Tutoveanu (sunt prezentate doar viers de ciocârlie și amurguri tainice). Alcătuirea lirică a sonetului este, iarăși, ocolitoare, prin alegorie, a subiectului care, departe de a fi anunțat franc ori a fi diktat, are totuși o viză ascunsă: refuzarea „timpurilor noi” comuniste și retragerea în turn a poetului, numit destul de străveziu „împărat nebun”. Tot așa, în anul 1942, s-a întâmplat și cu sonetul *Avem pilot*, în care însă nu se dezicea de vremuri.

---

* Poet, prozator, traducător, medic, profesor univ. dr., București.

Era în plin război; ce pilot? Foarte probabil, Conducătorul Statului...

Încă de prin 1947, bătrânul poet era resemnat: știa ce înseamnă barbaria bolșevică, așa că, rezemându-se pe scrierile lui de o viață, și fără a face vreun compromis cu opresiunea, aștepta în *nopti de veghe* venirea *împărătesei lui*, sosirea morții izbăvitoare.

A pus într-un plic sonetul *Nopti de veghe* și i l-a trimis, neînsoțit de scrisoare, adică lăsând ca singur sonetul să vorbească, lui Perpessicius. Plicul poartă ștampila poștei: Bârlad, 13 decembrie 1947. Scrisoarea lui Perpessicius poartă ștampila de sosire: Bârlad, 2 ianuarie 1948. Cât ea călătorise, la București comuniștii îl detronaseră pe regele Mihai I, desăvârșind acapararea puterii... Zece ani mai târziu, G. Tutoveanu avea să se stingă, iar peste încă zece, Perpessicius avea să-mi încredințeze sonetul mie, în momentul când i-am arătat propria lui scrisoare pe care mi-o dăruise, cu aproape 15 ani în urmă, G. Tutoveanu. Criticul expediasc scrisoarea din București, strada Romană 122, stradă care peste câțiva ani avea să poarte numele lui M. Eminescu, la Bârlad, pe bulevardul Epureanu 42 (de fapt 41). Mai erau patru zile până la abolirea de către comuniști a monarhiei, până la biruința comuniștilor prin instalarea republicii populare. În tonul scrisorii lui Perpessicius se simte o neliniște premonitorie a cumplutului zbucium ce avea să urmeze și o nostalgie diafană. Iată această foarte frumoasă scrisoare, inedită până astăzi:

București, 26 decembrie 1947

Scumpe domnule Tutoveanu,

Vă mulțumesc din suflet pentru sonetul inedit, pe care ați avut amabilitatea să mi-l trimiteți. Perfecțiunea lui formală, în care adâncul tâlc iradiază prin cele 14 stihuri ca un sâmbure de jar prin 14 straturi de cristal, îl recomandă îndeajuns și dacă aș fi avut gazeta sau revista mea, ceea ce în condițiunile de astăzi e un vis întrutotul absurd, mi-aș fi făcut o deosebită onoare să-l tipăresc, eu cel dintâi, la loc de cinste.¹ E atâta noblețe într-însul și atâta discreție în arta cu care ați simbolizat un stadiu din biografia creatorului de miragii, încât el se cuvine popularizat și dat exemplu.

Vă mai mulțumesc însă și pentru că, odată cu sonetul inedit, mi-ați făcut cunoscută și adresa dvs. Țineam să vă scriu mai demult, a doua zi după ce dintr-o tabletă a d-lui Arghezi, din Adevărul², aflam de sărbătorirea venerabilei dvs vârste³, la care țineam să mă asociez cu toată simplitatea, dar și cu toată afecțiunea ce port unui atât de nobil senior al literelor, însă a trebuit să renunț. O fac astăzi, cu aceeași dragoste, sporită, poate, de prețiosul dar cu care ați preîntâmpinat modestele mele cuvinte de felicitare.

Și cum sunt astăzi și sărbători cu datine, îngăduiți-mi, scumpe domnule Tutoveanu, să vadoresc un An nou liniștit și suav, după chipul și asemănarea inimii dvs., cât mai multe inedite de puritatea formală și simbolică a Noptilor de veghe și o sănătate verde, într-un cuvânt patriarhală.

*Al dvs. devotat,
Perpessicius.*

¹ Ciudată coincidență! Unsprezece ani mai târziu, în 1958, comentând câteva poezii ale celui ce iscălește aceste rânduri, Perpessicius îi scria în aproape aceiași termeni pe care-i adresase bătrânului poet G. Tutoveanu tânărului său prieten, C. D. Zeletin, prins în zbuciumul imposibilității de a debuta în presa literară fără a face concesii cerințelor comuniste: „Dacă ar fi pe vremea când dirijam sau aveam vreun cuvânt hotărâtor în redacția vreunei reviste, poeziile d-tale ar fi apărut sau rând pe rând, sau în bloc și ar fi marcat o zi festivă în calendarul literar. Cine are, astăzi, curajul să încerce o asemenea aventură? Mai pățit ca mulți alții și experimentând pe propria mea piele, devenită toval, jigniri peste jigniri, mă uit cu grijă și cu frică la frumoasele d-tale pagini...” Numai că maestrul G. Tutoveanu își încheia o bogată carieră literară, în timp ce emulul său, C. D. Zeletin, nici nu și-o începuse... Cf. volumul Omagiu. C. D. Zeletin 70. Direcția Județeană pentru cultură, culte și patrimoniul cultural național Bacău și Centrul internațional de cultură și arte „George Apostu”, Bacău, 2005, p. 38-39.

² T. Arghezi, *Poetul G. Tutoveanu*, „Adevărul”, LXI, 17.019, p. 1, 20 noiembrie 1947. Textul avea să fie republicat în volumul *Lumea veche, lumea nouă*, București, E. S. P. L. A., 1958, p. 235-236, al lui Tudor Arghezi.

³ 75 de ani.

G. Tutoveanu mai primise scrisori de la Perpessicius. Iulian Negrilă⁴ a publicat patru dintre ele, date: 15 septembrie 1948, 16 august 1952, 27 decembrie 1953 și 27 iunie 1954, toate aflate la Muzeul Literaturii din Iași, sub nr. 1862/ 1, 2, 4 și 3 (sic).

Părerea lui Perpessicius se schimbase cu trecerea vremii. Criticul îl cunoscuse pe Tutoveanu mai bine în anii celui de Al doilea Război Mondial, când poetul părăsise Bârladul și locuia în București, la fiul lui, Polidor. În anii acestor scrisori, proletcultismul, agresiv deși incipient, îi apropiase sufletește și, tacit, chiar îi solidarizase. Amândoi se retrăgeau în ei înșiși. În această retracție constă „adâncul tâlc” detectat de Perpessicius în sonetul Nopti de veghe. Furoarea critică și verdictele apodictice⁵ din urmă cu 22 de ani, pe care le îndrepta spre volumul de poezii al lui G. Tutoveanu, *Tinereță* („Versul e de plumb și plumbul n-are rezonanță”), se metamorfozaseră ori se uitaseră. Între timp, Bacovia izbutise să obțină din plumb dacă nu rezonanțe, cel puțin sinestezii noi... La apropierea poetului bârlădean de criticul din București, mai contribuise atât o anumită maturizare a poeziei lui, dirijată tot mai mult spre concizia și rigorile sonetului, cât și o consecvență cu sine însuși pe care e foarte probabil ca modernul Perpessicius să o fi apreciat: nu s-a îndreptat el oare, după ce trecuse bine de apogeul vârstei, spre clasici și folclor? Fidelitatea poetului față de formula poetică proprie, de esență clasicizantă, și întinderea ei pe o jumătate de veac, făcea o notă distinctă în epoca de agitație experimentalistă dintre cele două războaie mondiale, agitație pe care dacă Tutoveanu a ocolit-o, Perpessicius a străbătut-o, decantând-o în complicate distilieri. Cu atât mai prețuită trebuie să fie afecțiunea și interesul arătate bătrânului poet G. Tutoveanu.

Dar mai era ceva.

Era o solidaritate între două sensibilități cuprinse de aceleași temeri. Astfel, un tremolo din București răspundea altui tremolo de la Bârlad, asemenea fiorului ce și-l trimit enigmatic două privighetori la distanță una de alta, dar trăitoare amândouă în același zbucium amenințător al lumii.

UN SONNET INÉDIT PAR GEORGE TUTOVEANU ET UNE LETTRE INÉDITE PAR PERPESSICIUS

À la fin de 1947, l'année de l'instauration du pouvoir communiste en Roumanie, le poète George Tutoveanu (1872-1957) envoyait de Berlad à Bucarest, au critique Perpessicius (1891-1971), un sonnet inédit qui élogiait, par l'entremise de l'allégorie de l'empereur fou, la retraite de ce monde, évidemment, misère. Perpessicius lui répond par une lettre extrêmement fine et solidaire, inédite elle-même, en regrettant que le temps qu'on traverse a des rigueurs qui empêchent la publication d'un tel sonnet, dont l'apparition reste «un rêve entièrement absurde».

⁴ *Manuscriptum*, „Scrisori către G. Tutoveanu”, XXII, 1-4 (86-89), 1992, p. 191-196.

⁵ Perpessicius, *Repertoriu critic*, Editura Librăriei Diecezane, Arad, 1925, p. 121-123. Reprodus în: Perpessicius, *Opere 12*, Editura Minerva, București, 1983, p. 535-536.

București, 26 Decembrie 1917

Scumpe domnule Tutoveanu,

Vă mulțumesc din suflet pentru sonetul iubit, pe
care ati avut amabilitatea să mi-l trimiteți. Perfecțiunea
în formă, în care ~~se poate~~ alcătui câte iratarea
fără cele îti știute ca un sămbure de jar fără
îți straturi de cristal, îti recomand îndăjnit și
dacă ai, și ai gazeta sau revista mea, că-
cece în condițiile de astăzi e un vis înfrânt
atât absurd, mi-ai și făcut o deservire a-

Scrisoarea lui Perpessicius către G. Tutoveanu.

noare să-l țigărească, cu cel dintâi, la buche de cinste. E
altă nobilitate înfrânată și atâtă discreție în arta
să care-ți simbolizează un stadiu din biografia
creativității te mirorogii - încă și se curme populari-
zată și dat în exemplar.

Var mai mulțumesc însă și pentru că odată
cu sonetul încheiat mi-ai făcut cunoștință și adresa din
Iunium să vă scriu mai de multe, a doua zi
într-o zi o tabletă a d-ului Anghelescu, din Adrean,
afirmă de străbătătoare venerabile din vârstă,
la care înțeam să mă așez, cu toată simpli-
citatea, dar și cu toată afecțiunea și furtiv
alături de nobil senior al literelor, însă a înțeles
să renunț. O fac astăzi, cu aceeași încredere,

sfontă, poate, de puțină dar cu care-ți prin-
cipalitate modestă mă curinte la felicitare.

Si cum sunt, astăzi, și străbătătorii cu dăruie,
înțelegându-mi, scump d-ului Iulioveanu să vă
dorească un An nou liniștit și sănătos, după că-
păt în amănunțimea inimii d-voastră, căt mai multe in-
te de puritate formale și simbolice a "Noștrii de
reghe" și o sinăle verde, într-un curant patmarșat
at d-vo

devotat

Perpessigau